Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Сумський фаховий медичний коледж»

Циклова комісія освітніх компонентів, що формують загальні
та спеціальні компетентності

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник директора
з навчальної роботи
Людмила ЛЯШЕНКО
« 01 » вересня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
на 2026/2027 навчальний рік

Назва навчальної дисципліни	**Патоморфологія та патофізіологія**
Галузь знань	**І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення**
Спеціальність	**І5 Медсестринство**
Освітньо-професійна програма	**Сестринська справа**
Форма навчання	**Денна**
Освітньо-професійний ступінь	**Фаховий молодший бакалавр**
Обсяг кредитів ECTS/	**4**
Загальна кількість годин	**120**
Розробник:	**Тетяна ІЛЬЧЕНКО** **Тетяна ЛОБАНОВА** **Павло ДЕМ'ЯНЮК**

Робочу програму розглянуто та схвалено
на засіданні ЦК ОКЗСК
протокол від 01 вересня 2026 року № 1
Голова ЦК _____ Марина КІСІЛЬОВА

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“Патоморфологія та патофізіологія”

Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітньо-професійний ступінь, форма навчання		
Галузь знань	22 Охорона здоров’я	
Спеціальність	223 Медсестринство	
Освітньо-професійна програма	Сестринська справа	
Освітньо-професійний ступінь	фаховий молодший бакалавр	
Форма навчання		
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов`язкова	
Обсяг кредитів ECTS	4	
Загальна кількість годин	*120*	
аудиторних	*76*	
Із них:	*лекції*	34
	практичні заняття	42
Самостійна робота здобувача освіти, у тому числі індивідуальна робота	44	
Підготовка та проведення екзамену	-	
Форма підсумкового контролю	Дифзалік	
Найменування показників навчальної дисципліни		
Навчальний рік підготовки		
Термін вивчення дисципліни	3-й курс V семестр	

Структура навчальної дисципліни та розподіл годин за семестрами відповідно до робочого навчального плану

Курс	***Семестр***	***Види занять***				***Семестровий контроль***
		Всього	***Лекції***	***Практичні***	***Самостійна робота***	
3 курс	**V семестр**	**120**	**34**	**42**	**44**	**Дифзалік**

ІІ. Мета та завдання навчання дисципліни

Патоморфологія- наука, що вивчає структурні основи хвороби на різних рівнях (системному, органному, клітинному); зазначає роль патоморфологічної служби в системі охорони здоров'я України, роз'яснює суть основних патоморфологічних процесів та дає можливість отримати знання про патоморфологічні зміни при хворобах органів дихання, серцево-судинної системи, органів травлення та сечової і статевої системи.

Патофізіологія- наука про загальні закономірності виникнення, розвитку й закінчення хвороби. Основна мета патофізіології як навчальної дисципліни — закласти теоретичні основи розуміння студентами етіології, патогенезу і клінічних проявів хвороби через засвоєння нозології, типових патологічних процесів і патофізіології органів і систем, розкриття основних положень учення про хворобу, пояснення суті хвороботворного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на організм. Ця дисципліна розкриває основні закономірності структурно-функціональних порушень і змін, які виникають під впливом патогенних чинників, закономірності розвитку захворювань окремих органів і систем, які спостерігають у клінічній практиці.

Зміст програми "Патоморфологія та патофізіологія" передбачає використання знань з анатомії і фізіології. Знання патоморфології і патофізіології професійно інтегровані в спеціальні дисципліни.

Після вивчення дисципліни ***здобувачі освіти повинні знати***:

— предмет, завдання і методи патоморфології та патофізіології;

— основні етапи розвитку патоморфології та патофізіології в Україні;

— загальну нозологію;

— типові патологічні процеси;

— морфологію пухлинного росту;

— патоморфологію окремих нозологічних форм;

— патоморфологію інфекційних захворювань;

— імунопатологічні процеси;

— патофізіологію органів і систем;

— патофізіологію екстремальних станів.

Здобувачі освіти повинні вміти:

— пояснювати механізми розвитку патологічних процесів;

— інтерпретувати морфологічну картину захворювань;

— аналізувати результати патофізіологічного експерименту;

— порівнювати механізми розвитку патологічних процесів;

— визначати основну ланку патогенезу захворювання;

— вирішувати тестові контрольні завдання.

Здобувачі освіти мають бути поінформовані про:

— останні досягнення патоморфології та патофізіології;

— принципи класифікації хвороб;

— вплив зовнішнього середовища на розвиток хвороб;

— патоморфоз захворювань;

— про основні методи патоморфологічних і патофізіологічних досліджень.

III. Компетентності та очікувані результати навчання, формування яких сприяє дисципліна. Згідно освітньо-професійної програми «Сестринська справа» дисципліна забезпечує набуття здобувачами освіти наступних компетентностей:

	Знання	**Уміння/навички**	**Комунікація**	**Автономія та відповідальність**
Компетентність	**Зн1.** Всебічні спеціалізовані емпіричні та теоретичні знання у сфері навчання та/або професійної діяльності, усвідомлення меж цих знань	**Ум1**. Широкий спектр когнітивних та практичних умінь/навичок, необхідних для розв'язання складних задач у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання **Ум2**. Знаходження творчих рішень або відповідей на чітко визначені конкретні та абстрактні проблеми на основі ідентифікації та застосування даних **Ум3.** Планування, аналіз, контроль та оцінювання власної роботи та роботи інших осіб у спеціалізованому контексті	**К1**. Взаємодія з колегами, керівниками та клієнтами у питаннях, що стосуються розуміння, навичок та діяльності у професійній сфері та/або у сфері навчання **К2.** Донесення до широкого кола осіб (колеги, керівники, клієнти) власного розуміння, знань, суджень, досвіду, зокрема у сфері професійної діяльності	**АВ1.** Організація та нагляд (управління) в контекстах професійної діяльності або навчання в умовах непередбачуваних змін **АВ2.** Покращення результатів власної діяльності і роботи інших **АВ3.** Здатність продовжувати навчання з деяким ступенем автономії
Інтегральна компетентність				

Здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання в медичній галузі або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідної науки та може характеризуватися певною невизначеністю умов; відповідальність за результати своєї діяльності; здійснення контролю інших осіб у визначених ситуаціях.				
Загальні компетентності				
ЗК 4 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	Зн1	Ум1	К1,К2	АВ1, АВ2
ЗК5 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	Зн1		К2	АВ
ЗК 6 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	Зн1	Ум2, Ум3	К2	АВ1
Спеціальні компетентності				
СК 4 Здатність до співпраці з пацієнтом, його оточенням, з іншими медичними й соціальними працівниками на засадах сімейно-орієнтованого підходу, враховуючи особливості здоров’я чи перенесені хвороби	Зн1	Ум1, Ум2	К1, К2	АВ2

та фізичні, соціальні, культурні, психологічні, духовні чинники і фактори довкілля, здійснювати санітарно-просвітницьку роботу.				
СК 7 Здатність до вміння обирати обґрунтовані рішення в стандартних клінічних ситуаціях, спираючись на здобуті компетентності та нести відповідальність відповідно до законодавства.	Зн1	Ум1,Ум2	К1, К2	АВ1
СК 12. Здатність до безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я (освіта впродовж життя).	Зн1	Ум1	К2	АВ1, АВ3

Програмні результати навчання. Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна «Патоморфологія та патофізіологія», які визначені освітньо професійною програмою «Сестринська справа» підготовки фахового молодшого бакалавра спеціальності І5 Медсестринство є:

РН 1. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами для комунікації, ведення медичної та іншої ділової документації.

РН 9. Розпізнавати й інтерпретувати ознаки здоров’я і його змін, хвороби чи інвалідності (оцінка/діагноз), обмежень можливості повноцінної життєдіяльності та визначати проблеми пацієнтів при різних захворюваннях і станах.

IV. Програма навчальної дисципліни

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Предмет, завдання і методи патоморфології. Поняття про морфогенез, патогенез. Вчення про хворобу. Екстремальні стани.	10	2	4	4
2	Основні патоморфологічні процеси. Альтерація. Дистрофії. Регенерація ї. Типові порушення обміну речовин. Голодування	10	4	2	4
5	Запалення. Етіологія, патогенез, класифікація. Патофізіологія запалення. Гарячка. Патологія терморегуляції	10	2	2	6
3	Імунопатологічні процеси. Реактивність організму. Алергія. Патофізіологія імунної системи.	10	2	2	4
4	Порушення кровообігу, пристосування та компенсація. Патофізіологія кровообігу. Гіпоксія	7	2	2	3
6	Пухлинний ріст, ознаки, види росту пухлин.	6	2	2	2
7	Патоморфологія захворювань системи крові. Загальна характеристика патофізіологічних змін при захворюваннях системи крові	11	2	6	3
8	Патоморфологія захворювань органів дихання. Патофізіологія дихання. Недостатність дихання	9	2	4	3
9	Патоморфологія захворювань органів серцево-судинної системи. Патофізіологія системного кровообігу	8	2	4	2
10	Патоморфологія захворювань органів травного каналу, печінки і жовчовивідних шляхів. Порушення травлення. Недостатність печінки	13	4	6	3
11	Патоморфологія захворювань органів	6	2	2	2

	сечової і статевої систем. Порушення функцій нирок. Характеристика захворювань нирок.				
12	Інфекційні хвороби. Патологія терморегуляції	4	2	-	2
13	Патологія вагітності та перинатального періоду	6	2	2	2
14	Патофізіологія порушення функцій нервової системи	6	2	2	2
15	Патофізіологія порушення функцій ендокринної системи	6	2	2	2
	Усього	**120**	**34**	**42**	**44**

V. Теми лекцій

№ з/п	ТЕМИ	Кількість годин
1	Предмет, завдання і методи патоморфології. Поняття про морфогенез, патогенез і нозологію. Загальне вчення про хворобу. Екстремальні стани.	2
2	Основні патоморфологічні процеси. Альтерація. Некроз. Дистрофії.	2
3	Імунопатологічні процеси. Реактивність організму. Алергія. Патофізіологія імунної системи.	2
4	Порушення кровообігу, пристосування та компенсація. Патофізіологія кровообігу. Гіпоксія.	2
5	Запалення. Етіологія, патогенез, класифікація. Патофізіологія запалення. Гарячка.	2
6	Пухлинний ріст, ознаки, види росту пухлин.	2
7	Типові порушення обміну речовин (основного, вуглеводного, жирового та білкового). Порушення кислотно-основного стану та водно-мінерального обміну.	2
8	Патоморфологія захворювань системи крові. Анемії. Лейкози. Тромбоцитопатії	2
9	Патоморфологія захворювань органів дихання.	2
10	Патоморфологія захворювань серцево-судинної системи	2
11	Патоморфологія та патофізіологія захворювань органів травної системи	2
12	Патоморфологія та патофізіологія захворювань печінки, жовчовивідних шляхів та підшлункової залози	2
13	Патоморфологія захворювань органів сечової системи. Патоморфологія та патофізіологія захворювань нирок. Патологія статевої системи.	2

14	Інфекційні хвороби. Патологія терморегуляції	2
15	Патологія вагітності та перинатального періоду.	2
16	Патофізіологія порушення функцій нервової системи.	2
17	Патофізіологія порушення функції ендокринної системи.	2
	Усього:	**34 год**

VI. Теми практичних занять

№ з/п	ТЕМИ	Кількість годин
1.	Предмет патоморфології та патофізіології.	2
2.	Загальне вчення про хворобу. Етіологія та патогенез. Екстремальні стани	2
3.	Основні патоморфологічні процеси. Запалення. Етіологія та патогенез запалення.	2
4.	Імунопатологічні процеси. Алергія	2
5.	Порушення периферичного кровообігу. Гіпоксія	2
6.	Пухлинний ріст. Види пухлин	2
7.	Типові порушення обміну речовин. Альтерація. Некроз. Дистрофія	2
8.	Патологія крові. Порушення ОЦК. Патологічні зміни еритроцитів. Анемії.	2
9.	Патологічні зміни лейкоцитів. Лейкози.	2
10.	Тромбоцитопатії. Розлади гемостазу	2
11.	Патоморфологія та патофізіологія захворювань органів дихання. Гострі захворювання органів дихання.	2
12.	Патоморфологія захворювань легень. Хронічні захворювання легень.	2
13.	Патоморфологія захворювань серцево-судинної системи. Хвороби судин.	2
14.	Патофізіологія ішемічної хвороби серця. Серцева недостатність	2
15.	Патоморфологія захворювань ШКТ. Ангіна, езофагіт, гастрит. Виразкова хвороба шлунка	2
16.	Патоморфологія захворювань кишківника.	2
17.	Патоморфологія захворювань печінки та підшлункової залози	2
18.	Патоморфологія захворювань сечовидільної системи. Патофізіологія розладів діурезу. Патоморфологія захворювань нирок. Ниркова недостатність	2
19.	Патологія статевої системи. Патоморфологія аномалій вагітності та перинатального періоду	2
20.	Патоморфологія порушень функції нервової системи	2
21.	Патоморфологія порушень функції ендокринної системи. Дифзалік.	2
	Усього:	**42 год**

VII. Самостійна робота

№ з/п	ТЕМИ	Кіль-кість годин
1	Сучасні методи патоморфологічних досліджень. Українські патоморфологи	2
2	Патогенна дія біологічних факторів	2
3	Аутоалергічні хвороби: ревматизм, ревматоїдний артрит, системний червоний вовчак, склеродермія	4
4	Патоморфоз туберкульозу легень та позалегеневих форм	2
5	Зміни в органах і системах при гарячці	2
6	Сучасні теорії пухлинного росту	2
7	Патофізіологія лімфогранулематозу	2
8	Вплив опромінення на розвиток патології системи крові	2
9	Патоморфологія бронхоектатичної хвороби. Вторинні бронхоектази	2
10	Патоморфоз муковісцидозу	2
11	Порушення нереспіраторних функцій легенів	2
12	Етіопатогенез, патоморфологія ревматоїдного артриту та склеродермії	4
13	Спадкові ферментопатії: етіологія, механізм розвитку	2
14	Патоморфологія спадкових ензимопатій	2
15	Амілоїдоз нирок, причини, патоморфологічні зміни, наслідки.	2
16	Порушення недіуретичних функцій нирок	2
17	Емболія навколоплідними водами	2
18	Патоморфологія простатитів	2
19	Етіологія, патогенез, патоморфологія міхурового заносу	2
20	Особливості морфогенезу хоріонепітеліома	2
	Усього	**44**

VIII. Зміст програми

Тема 1. **Предмет, завдання і методи патоморфології. Поняття про морфогенез, патогенез і нозологію**

Патоморфологія — фундаментальна комплексна дисципліна. Методи патоморфології. Роль експериментального дослідження в моделюванні хвороби.

Основні поняття морфології: морфологія, патогенез і нозологія. Основні поняття нозології: хвороба, патологічний процес, патологічний стан. Визначення поняття "патогенез". Головні ланки патогенетичного ланцюга. Руйнівні явища та пристосувальні реакції в патогенезі та їхня роль у процесі одужання. Шляхи і механізми впливу на організм патогенних факторів. Причини й умови розвитку патологічних процесів.

Тема 2. **Загальне вчення про хворобу. Патогенна дія на організм факторів зовнішнього середовища. Роль спадковості і конституції в розвитку патології**

Причини й умови виникнення хвороби. Класифікація етіологічних факторів. Патогенна дія факторів зовнішнього середовища (механічна, термічна та електрична травма і променеве ураження). Поняття про спадкові хвороби, їх класифікація. Етіологія спадкових хвороб. Мутації — генні, хромосомні, геномні. Хромосомні та генні хвороби, методи вивчення і профілактики.

Тема 3. **Основні патоморфологічні процеси. Альтерація. Дистрофії. Регенерація**

Альтерація (ушкодження). Суть, причини, механізми виникнення та види ушкоджень. Дистрофії — види, значення для організму. Класифікація дистрофій. Регенерація, визначення, класифікація. Патологічна та фізіологічна регенерація. Регенерація різних видів тканин.

Тема 4. **Імунопатологічні процеси. Реактивність організму. Алергія. Патофізіологія імунної системи**

Імунопатологічні процеси. Патоморфологія імунної системи. Реакції та механізми гіперчутливості. Аутоімунні хвороби. Імунодефіцитні стани.

Діатези, їх види, характерні особливості. Функція Т- і В-лімфоцитів при імунодефіцитних захворюваннях. Причини алергічних реакцій і види алергенів. Класифікація алергічних реакцій. Роль біологічно активних речовин у механізмі розвитку алергій. Десенсибілізація організму, її види.

Загальні закономірності порушень імунної системи. Імунодефіцитні хвороби. Імунодепресивні стани. Порушення систем, функціонально пов'язаних з імунною системою.

Тема 5. **Порушення кровообігу, пристосування та компенсація. Патофізіологія кровообігу. Гіпоксія**

Види порушення кровообігу, причини і механізми виникнення. Морфологічні зміни в органах при різних видах порушень кровообігу. Механізми та фактори тромбоутворення. Види тромбів і наслідки тромбозу.

Синдром дисемінованого внутрішньосудинного згортання крові як прояв порушення мікроциркуляції.

Основні види порушень периферичного кровообігу. Причини і механізми їх розвитку, клінічні прояви, наслідки. Типові порушення мікроциркуляції, види, механізми розвитку. Поняття про сладж-феномен.

Етіологія і патогенез основних видів гіпоксій (гіпоксичної, дихальної,

циркуляторної, кров'яної і тканинної). Патологічні зміни при гіпоксії, механізми їх розвитку.

Тема 6. **Запалення. Етіологія, патогенез, класифікація. Патофізіологія запалення. Гарячка**

Загальне вчення про запалення, етіологію та патогенез запалення. Медіатори запалення, стадії запалення, наслідки запалення.

Причини запалення. Судинно-тканинні компоненти запальної реакції: альтерація, порушення мікроциркуляції з ексудацією та еміграцією лейкоцитів, проліферація. Місцеві й загальні прояви запалення.

Гарячка: визначення, етіологія, патогенез. Стадії гарячки. Значення гарячки для організму.

Тема 7. **Пухлинний ріст, ознаки, види росту пухлин. Типові порушення обміну речовин. Голодування**

Визначення поняття "пухлина". Етіологія і патогенез пухлин. Канцерогенні фактори. Взаємодія пухлин з організмом. Пухлинна прогресія. Види росту пухлин.

Типові порушення обміну речовин (основного, вуглеводного, жирового та білкового). Порушення кислотно-основного стану та водно-мінерального обміну.

Причини голодування, його види (повне, неповне і часткове) і стадії. Характеристика змін обміну речовин при кожній стадії голодування. Види часткового голодування (вуглеводне, білкове, вітамінне). Їхня характеристика, причини, наслідки. Патогенетичні основи лікувального голодування.

Тема 8. **Патоморфологія захворювань системи крові**

Анемія — класифікація, етіологія, патогенез, морфологічні прояви. Тромбоцитопенії (спадкові та набуті). Коагулопатії (спадкові та набуті).

Лейкоз — етіологія класифікація, клініко-морфологічна характеристика гострих і хронічних форм лейкозу. Причини смерті, лікарський патоморфоз. Пухлинні захворювання лімфатичних вузлів (лімфоми). Хвороба Ходжкіна — клініко-морфологічні форми.

Тема 9. **Загальна характеристика патофізіологічних змін при захворюваннях системи крові**

Порушення загального об'єму крові. Крововтрата, причини, стадії розвитку, наслідки. Розлади гемостазу. Картина крові при різних видах анемії. Тромбоцитопатії, тромбоцитопенії. ДВЗ-синдром. Анемія, принципи класифікації. Патологічні зміни еритроцитів. Еритроцитоз. Патологічні зміни лейкоцитів. Лейкоз, його види. Лейкемічний провал.

Тема 10. **Патоморфологія захворювань органів дихання**

Етіологія, патогенез морфологічні прояви захворювань органів дихання, класифікація. Пневмонія — класифікація, етіологія, патогенез і морфологічні прояви крупозної та вогнищевої пневмонії, їх можливі ускладнення та причини смерті хворих. Рак легенів — етіологія, патогенез, форми та їх клініко-морфологічна характеристика, закономірності метастазування. Поняття про ателектаз, колапс легенів.

Тема 11. **Патофізіологія дихання. Недостатність дихання**

Причини і патогенез дихальної недостатності. Задишка, види і механізми розвитку. Типи періодичного дихання. Термінальне дихання. Асфіксія, причини і стадії розвитку.

Тема 12. **Патоморфологія захворювань органів серцево-судинної системи**

Атеросклероз — етіологія, патогенез, патоморфологія. Гіпертонічна хвороба — етіологія, патогенез, клініко-анатомічні форми. Ішемічна хвороба серця, фактори ризику. Інфаркт міокарда — морфологія, ускладнення та причини смерті. Хронічна ішемічна хвороба серця, уявлення про морфологію, ускладнення та причини смерті. Ревматичні хвороби.

Тема 13. **Патофізіологія системного кровообігу**

Серцева недостатність — визначення, патофізіологічні варіанти. Загальне поняття про ішемічну хворобу серця та інфаркт міокарда. Кардіальні та екстракардіальні механізми компенсації серцевої недостатності. Аритмії серця. Види порушень судинного тонусу.

Тема 14. **Патоморфологія захворювань органів травного каналу, печінки і жовчовивідних шляхів**

Ангіна — етіологія, види, патоморфологія. Гострий і хронічний гастрит — причини і механізми розвитку, основні форми, морфологічна характеристика. Виразкова хвороба — етіологія, патогенез, класифікація. Патоморфологія гострого апендициту. Перитоніт. Класифікація хвороб печінки (гепатози, гепатити, цирози, пухлини) — етіологія, патогенез, патоморфологія.

Тема 15. **Порушення травлення**

Етіологія порушень травлення. Розлади травлення в порожнині рота. Порушення травлення в шлунку. Виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки. Розлади кишкового травлення. Роль порушень секреторної функції підшлункової залози та розладів жовчовиділення.

Тема 16. **Недостатність печінки**

Тема 17. **Інфекційні хвороби**

Тема 18. **Патоморфологія захворювань органів сечової та статевої систем**

Пієлонефрит, гострий та хронічний — етіологія, патогенез, патоморфологія, ускладнення, причини смерті хворих. Сучасна класифікація гломерулонефриту. Етіологія і патогенез гострого і хронічного швидкопрогресуючого гломерулонефриту, патоморфологічні зміни, ускладнення, причини смерті хворих. Гостра та хронічна ниркова недостатність. Гіпертрофія передміхурової залози — форми хвороби, патоморфологія, ускладнення, наслідки. Морфологічна характеристика залозистої гіперплазії ендометрія. Патоморфологія ендоцервікозу.

Тема 19. **Порушення функції нирок. Характеристика захворювань нирок**

Причини порушення основних функцій нирок. Класифікація захворювань нирок та

їхня характеристика. Поняття про гостру і хронічну ниркову недостатність. Найважливіші клінічні прояви ниркової недостатності: розлади діурезу, якісні зміни сечі, набряки, порушення кислотно-основної рівноваги, азотемія, анемія, артеріальна гіпертензія.

Тема 20. **Патоморфологія вагітності, постпартального і перинатального періодів**

Етіологія, патогенез і патоморфологія гестозів. Причини і види позаматкової вагітності, поняття про мимовільний аборт, передчасні пологи. Постпартальна інфекція — причини, патогенез, патоморфологія, ускладнення. Поняття про ембріо- і фетопатії. Механізми розвитку пологової травми. Респіраторний дистрес-синдром новонародженого. Гемолітична хвороба новонародженого, механізм розвитку.

Тема 21. **Патофізіологія порушення функцій нервової системи**

Причини уражень нервової системи і загальні закономірності їх розвитку. Порушення сенсорної функції нервової системи. Біль, класифікація. Медіатори болю. Повний і неповний гострий біль, хронічні больові синдроми. Порушення рухової функції нервової системи. Причини і механізми розвитку центральних і периферичних паралічів і парезів. Порушення нервової трофіки. Поняття про вегетативну дистонію. Неврози.

Тема 22. **Патофізіологія порушення функції ендокринної системи**

Види ендокринних порушень. Етіологія і механізм розвитку ендокринопатій. Патофізіологія гіпоталамо-гіпофізарної системи.

Патофізіологія надниркових і прищитоподібних залоз.

IX. Форми та методи контролю

№	Етап контролю	Форма контролю	Методи контролю	Засоби контролю
1	Вхідний контроль	Фронтальний, індивідуальний	Усне опитування, бліц-питання, тестування	Тести, картки-завдання
2	Поточний контроль (теоретична частина)	Індивідуальний, фронтальний	Усне опитування, бесіда, дискусія	Питання, ситуаційні задачі
3	Поточний контроль (практична частина)	Індивідуальний, груповий	Практичні навички, демонстрація структур	Макропрепарати (фото), таблиці
4	Поточний контроль (письмовий)	Індивідуальний	Тестування, розв’язування ситуаційних завдань, заповнення схем	Тести, задачі, таблиці, схеми
5	Підсумковий контроль	Індивідуальний	Дифзалік	Білети, тести, макропрепарати (фото)

X. Перелік практичних навичок

1. Уміти розпізнавати окремі нозологічні форми на підставі сукупності морфологічних проявів.
2. Провести кореляцію між патологічними процесами та симптомами захворювань.
3. Виявляти ускладнення основного захворювання.
4. Визначати вид основного, потенційного смертельного ускладнення.
5. Пояснювати патоморфологічні терміни.
6. Розрізняти морфологічну картину типових патологічних процесів.
7. Порівнювати клініко-морфологічні прояви гострих і хронічних процесів.
8. Пояснювати механізм розвитку захворювань.
9. Аналізувати етіологію, морфологічні прояви та наслідки хвороб.
10. Прогнозувати наслідки захворювань та їх основне ускладнення.
11. Передбачати послідовність появи фізіологічних змін при тому чи тому патологічному процесі.
12. Інтерпретувати патофізіологічні зміни при тому чи тому патологічному процесі.

XI. Перелік питань до диференційованого заліку

1. Хвороба: визначення, стадії.
2. Термінальні стани. Найважливіші методи реанімації.
3. Патогенна дія термічного фактора: гіпер- і гіпотермія, відмороження і опік, застуда.
4. Види іонізуючого випромінювання. Первинний механізм дії іонізуючих променів.
5. Гостра променева хвороба: форми та стадії.
6. Дія зниженого атмосферного тиску на організм. Синдром декомпресії.
7. Дія підвищеного атмосферного тиску на організм. Кесонна хвороба.
8. Патогенна дія електричного струму на організм.
9. Види мутацій. Найважливіші мутагени.
10. Методи діагностики спадкових хвороб.
11. Типи передачі спадкових хвороб.
12. Хромосомні хвороби.
13. Ферментопатії.
14. Принципи профілактики і лікування спадкових хвороб.
15. Конституція, класифікація конституційних типів за Зіго і Чорноруцьким.
16. Діатези: види, коротка характеристика.
17. Порушення нервової, ендокринної та імунної системи в разі старіння.
18. Фагоцитоз: визначення, стадії та механізми.
19. Система мононуклеарних фагоцитів.
20. Імунодефіцитні захворювання. Класифікація, приклади.
21. Імунодепресивні стани. СНІД.
22. Алергія: визначення поняття, причини, класифікація алергійних реакцій за методами Кумбса і Джела.
23. Стадії алергійних реакцій.
24. Найважливіші медіатори алергії.
25. Аутоалергія. Механізми формування ауторезистенції.
26. Артеріальна та венозна гіперемія.
27. Ішемія. Стаз.
28. Тромбоз.
29. Емболія.
30. Запалення: визначення, основні компоненти запальної реакції, місцеві ознаки.
31. Медіатори запалення.
32. Альтерація при запаленні.
33. Порушення місцевого кровообігу при запаленні.
34. Ексудація й еміграція при запаленні. Види ексудатів.
35. Гарячка: визначення, види гарячки за походженням, роль екзо- та ендогенних пірогенів.
36. Стадії гарячкової реакції.
37. Види температурних кривих.
38. Пухлини: визначення, поняття, види анаплазій.
39. Морфологічна анаплазія пухлинної тканини.
40. Біохімічна і фізико-хімічна анаплазія.
41. Канцерогени: їх класифікація. Приклади.
42. Три етапи в патогенезі пухлинного росту.
43. Методи експериментального вивчення пухлин.
44. Ознаки доброякісних і злоякісних пухлин.
45. Голодування, його види. Характеристика періодів повного голодування.
46. Білково-калорійна недостатність.
47. Цукровий діабет, його типи.
48. Інсулінозалежний цукровий діабет.
49. Інсулінонезалежний цукровий діабет.

50. Основні симптоми цукрового діабету, їхній патогенез.
51. Експериментальні гіперглікемії.
52. Етапи порушення жирового обміну.
53. Ожиріння.
54. Атеросклероз: визначення, стадії патогенезу.
55. Форми ліпопротеїдів крові, їхня роль у виникненні атеросклерозу.
56. Спадкові аномалії обміну амінокислот.
57. Дегідратації, види, причини і механізми розвитку.
58. Набряки, етіологічна і патогенетична класифікація.
59. Ацидози.
60. Алкалози.
61. Зміни загального об'єму крові — класифікація, приклади.
62. Крововтрата. Негайні і віддалені механізми компенсації.
63. Синдром дисемінованого внутрішньосудинного зсідання крові.
64. Анемія. Визначення поняття, патогенетична класифікація.
65. Гемолітичні анемії.
66. Залізодефіцитні анемії.
67. B_{12}-дефіцитні анемії.
68. Лейкоцитози і лейкопенії. Лейкемічні реакції.
69. Гострі лейкози. Етіологія, патогенез.
70. Хронічні лейкози. Етіологія, патогенез.
71. Картина крові при різних видах лейкозу.
72. Серцева недостатність при ураженні міокарда.
73. Серцева недостатність від перевантаження.
74. Гіпертрофія міокарда.
75. Інфаркт міокарда, етіологія, патогенез.
76. Аритмії, класифікація.
77. Атріовентрикулярна блокада. Синдром Морганьї—Адамса—Стокса.
78. Прояви декомпенсації серця.
79. Гіпертонічна хвороба. Етіологія, патогенез.
80. Експериментальні моделі гіпертонічної хвороби.
81. Задишка, періодичне і термінальне дихання. Апное.
82. Гіпоксія.
83. Виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки — етіологія, патогенез.
84. Розлади травлення, пов'язані з порушенням виділення жовчі і підшлункового соку.
85. Жовтяниці.
86. Дифузний гломерулонефрит — етіологія, патогенез, експериментальні моделі.
87. Гостра ниркова недостатність — причини, стадії.
88. Хронічна ниркова недостатність. Етіологія. Патогенез.
89. Уремія.
90. Прояви ниркової недостатності: набряки, артеріальна гіпертензія, анемія, ацидоз.
91. Центральні, периферичні та залозисті механізми ендокринних розладів.
92. Гіперфункція адено- і нейрогіпофіза.
93. Гіпофункція адено- і нейрогіпофіза.
94. Гіперфункція щитоподібної залози.
95. Гіпофункція щитоподібної залози.
96. Гостра і хронічна недостатність надниркових залоз.
97. Гіперфункція кіркового і мозкового шару надниркових залоз.
98. Паралічі і парези.
99. Рухові розлади при ураженні мозочка.
100. Біль. Патогенез болю.
101. Гострий біль, його види. Хронічні больові синдроми.

102. Порушення нервової трофіки. Нейродистрофічний процес.
103. Порушення функцій вегетативної нервової системи. Вегетативна дистонія.
104. Етіологія і патогенез неврозів.
105. Альтерація. Види дистрофій.
106. Тромбоз, емболія (поняття, види, наслідки).
107. Гостре та хронічне венозне повнокров'я.
108. Шок (види, наслідки). ДВЗ-синдром.
109. Запалення (види, стадії).
110. Імунні реакції (механізми, види).
111. Регенерація (визначення, види).
112. Атрофія.
113. Доброякісні та злоякісні пухлини.
114. Бронхопневмонії (патогенез, ускладнення, наслідки).
115. Хронічний бронхіт, емфізема (патогенез, види, ускладнення).
116. Атеросклероз (фактори ризику, морфологічні прояви).
117. Гіпертонічна хвороба (види, морфологічні прояви, ускладнення).
118. Хронічна ішемічна хвороба серця (види). Інфаркт міокарда (стадії, ускладнення)
119. Ангіна (види, ускладнення).
120. Гострий гастрит, ерозії, гострі виразки.
121. Хронічний гастрит (патогенез, ускладнення).
122. Виразкова хвороба (патогенез, ускладнення).
123. Перитоніт (види, ускладнення).
124. Токсична дистрофія печінки. Печінково-клітинна недостатність.
125. Гепатити (види, патогенез, ускладнення).
126. Цирози печінки (визначення, види). Портальна гіпертензія.
127. Жовчнокам'яна хвороба. Жовтяниця (види).
128. Гломерулонефрит (види, патогенез, наслідки).
129. Пієлонефрит (види, патогенез, наслідки).
130. Гостра та хронічна ниркова недостатність.
131. Висхідні інфекції статевих органів (види, ускладнення).
132. Ускладнення перипартального періоду.
133. Ембріопатії, фетопатії (види).
134. Пологова травма (види, наслідки).
135. Дистрес-синдром новонароджених.
136. Гострі респіраторні вірусні інфекції.
137. Дифтерія.
138. Туберкульоз.
139. Черевний тиф. Сальмонельоз.
140. Дизентерія.
141. Вірусний гепатит.
142. СНІД.

XII. Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти

Оцінювання навчальних досягнень проводиться за 4-х бальною системою оцінювання.

Оцінка «відмінно» ставиться, коли здобувач освіти виявляє глибокі і міцні знання навчального матеріалу в обсязі робочої програми дисципліни, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію. Використовує набуті знання і вміння для прийняття рішень у стандартних і нестандартних ситуаціях. Переконливо аргументує відповіді, відстоює власну позицію щодо питань, які розглядаються. Здобувач освіти добре знайомий із основною, а також додатковою літературою з навчальної дисципліни. Володіє уміннями та компетенціями - загальними та фаховими, передбаченими освітньо-професійною програмою. Здатний демонструвати практичні навички та вміння розв'язувати різнорівневі завдання професійної діяльності. При виконанні практичних навичок повністю і без помилок виконує всі етапи алгоритму дій в повному обсязі, застосовує навички спілкування з пацієнтом на всіх етапах алгоритму, володіння навичками з охорони праці та інфекційної безпеки. Уміє оцінювати емоційний стан та соціальну поведінку. При тестовому контролі дає правильні відповіді на 90 - 100% від загальної кількості тестових завдань.

Оцінка «добре» ставиться, якщо здобувач освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу. Вміє застосовувати набуті знання та вміння для розв'язання практичних завдань, але допускає окремі неточності. У відповіді простежується порушення принципу систематичності і логічності викладу навчального матеріалу. Самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною. Здобувач виявляє ґрунтовне знання основної бібліографії, однак лише поверхово орієнтується у допоміжній літературі. При виконанні практичних навичок може допускати помилки в підготовчому етапі. Алгоритми дій виконуються у правильній послідовності. Допущені помилки не впливають на кінцевий результат процедури та стан здоров'я. При тестовому контролі дає правильні відповіді на 75 - 89% від загальної кількості тестових завдань.

Оцінка «задовільно» ставиться, якщо здобувач освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, але допускає значну кількість неточностей і грубих помилок, які може усувати за допомогою викладача. У своїх міркуваннях спирається на повторення думок викладача або автора, не вміє навести власні приклади, не може відповісти на додаткові запитання. Відповіді не відображають самостійного розуміння теми. Не завжди робить правильні логічні висновки й узагальнення. Намагається оволодіти уміннями та компетенціями - загальними та фаховими, передбаченими освітньо-професійною програмою. Недостатньо володіє навичками з охорони праці, інфекційної безпеки, знаннями нормативної бази в галузі охорони здоров'я і фармації. Здатний виконувати практичні навички й уміння типових завдань діяльності, відповідно до теми. При виконанні практичних навичок досягає бажаного результату, але може порушувати послідовність виконання процедур, не може чітко вказати покази і протипоказання для здійснення процедури, не чітко виконуються підготовчий і завершальний етапи алгоритму практичної навички. При тестовому контролі дає правильні відповіді на 55 - 74 % від загальної кількості тестових завдань.

Оцінка «незадовільно» ставиться, якщо здобувач освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну його частину. Він спроможний висвітлити лише окремі питання, не вміючи їх аргументувати чи пояснити. Цілісність розуміння матеріалу з дисципліни відсутня. Його участь у освітньому процесі є пасивною, відповіді в більшості є неправильними або дуже поверховими, не здатний відтворювати практичні навички або допускає помилки, які завдають шкоди здоров'ю пацієнта. При тестовому контролі дає правильні відповіді менше ніж на 55 % від загальної кількості тестових завдань.

XIII. Рекомендована література та інформаційні ресурси

Атаман О.В. Патологічна фізіологія в запитаннях і відповідях. — Вінниця: Нова книга, 2007.

Бондар Я.Я., Файфура В.В. Патологічна анатомія і патологічна фізіологія людини: підручник. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. — 494 с.

Патофізіологія: підручник / За ред. М.Н. Зайка, Ю.В. Биця. — К.: Медицина, 2010. — 704 с.

Михалевич Р.Ф. Анатомія та фізіологія з основами патології в запитаннях і відповідях. — К.: Здоров'я, 2002. — 187 с.

Посібник з анатомії та фізіології з основами патології / Сакевич В.І. та ін. — К.: Здоров'я, 2003. — 36 с.

Анатомія та фізіологія людини з патологією / Федонюк Я.І. та ін. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. — 680 с.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник директора
з навчальної роботи
_____ Людмила ЛЯШЕНКО
«01» вересня 2026р.

Доповнення та зміни до робочої програми навчальної дисципліни
на 2026 – 2027 навчальний рік

У зв`язку із відсутністю змін до навчального плану, зміни до робочої програми на 2026-2027 рік не передбачені

Викладачі Тетяна ІЛЬЧЕНКО
Тетяна ЛОБАНОВА
Павло ДЕМ'ЯНЮК

Робочу програму розглянуто та
схвалено на засіданні ЦК ОКЗСК
протокол № 1 від 01 09 2026 р.
Голова ЦК _____ Марина КІСІЛЬОВА